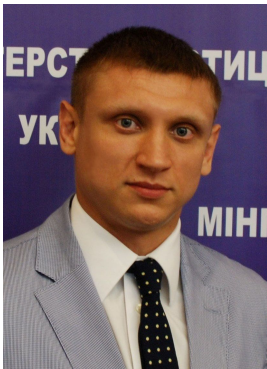

the conditions of power decentralization. Civilian control matter considered as an integral part of law enforcement and positive impact on quality of laws and other regulatory legal acts that reflects the process of Ukraine's integrated legal space is quite topical matter in this respect. Scientific approaches to define «civilian control» definition were analyzed and author's definition was given. Despite ramified legal regulation, regulatory definition of civilian control is absent at the legislative level. Special law that would lay the legal base for the said institute has not been introduced yet today. There is a suggestion in scientific literature as to enactment of special law on civilian control in Ukraine to create efficient mechanism of civilian control, provide conditions for adequate realization of human rights and freedoms in this sphere.

Keywords: *control, civilian control, state control, civil society, state of law, democracy, executive authorities, local authorities, European integration.*

Надійшла до редакції 25.09.2015

Нестерович В. Ф.

доктор юридичних наук

(Луганський державний університет

внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, м. Суми)

УДК 342.729 : 341.231.14

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ГРОМАДЯН

Проаналізовано конституційно-правове регулювання проведення мирних зібрань громадян у контексті досвіду Великобританії, США, Франції, Німеччини та деяких пострадянських країн. Вказується, що в основі конституційно-правового регулювання мирних зібрань лежить повідомний характер їхнього проведення. Такий підхід був запроваджений з метою упередження порушення громадського порядку та будь-якої іншої протиправної поведінки, яка могла виникнути як спонтанна реакція на ті чи інші дії під час проведення мирних зібрань громадян.

Ключові слова: *конституційно-правове регулювання, мирні зібрання, громадяни, свобода, зарубіжний досвід.*

Постановка проблеми. Проведення мирних зібрань громадян є визнаним міжнародним стандартом у галузі прав людини. Разом із тим питання конституційно-правового регулювання проведення мирних зібрань громадян в Україні досі залишається відкритим, оскільки закон, який би визначав порядок реалізації цього конституційного права, у нашій державі відсутній, що, у свою чергу, суттєво обмежує право громадян України на проведення мирних зібрань. У зв'язку з цим наразі нагально постало питання щодо розкриття конституційно-правового регулювання мирних зібрань громадян в Україні у контексті зарубіжного досвіду, що і є метою цієї статті. У цьому автору значну допомогу надали акти законодавства зарубіжних країн, а також праці таких вчених, як А. Градовський, Б. Страшун, Дж. Кіллан, Дж. Костелло, А. Євгенєва, Ю. Шкарлат, М. Денисова.

Виклад основного матеріалу. Першою європейською країною, яка визнала на конституційному рівні право на свободу проведення мирних зібрань громадян та де громадськість вперше почала використовувати це конституційне право як форму впливу на прийняття нормативно-правових актів, є Англія. Право проводити мирні зібрання, як зазначав дореволюційний вчений А. Градовський, є споконвічним правом англійців, які давно навчилися їм користуватися, хоча іноді й у них траплялися випадки з ознаками буйного та шумного мітингу [1, с. 54]. Англійське законодавство про право проведення мирних зібрань громадян із самого початку свого регулювання не передбачало попередніх заходів, які необхідні для його реалізації, та не вимагало попередніх дозволів та заборон при проведенні мирних зібрань громадян. Останні могли проходити без попереднього дозволу місцевої адміністративної влади, відповідно, запрошення на збори та самі збори громадян відбуваються абсолютно вільно.

Починаючи з XIX століття англійське законодавство про право на свободу мирних зібрань громадян містить лише два обмеження при їх проведенні. Перше: забороняється проводити мирні зібрання на громадських дорогах та вулицях з метою попередження незручностей для водіїв та пішоходів. Друге: забороняється проводити мирні зібрання ближче ніж одна миля від будинку парламенту під час засідань Палат. Ця вимога спрямована передусім на недопущення випадків нападу на парламент з боку громадян, які беруть участь у зібранні, якщо воно стане неконтрольованим [1, с. 55].

Станом на сьогоднішній день право на проведення мирних зібрань громадян так і не піддалося детальному позитивному регулюванню у британському законодавстві та здійснюється тією мірою, якою воно спеціально не обмежено законом. Обмеження встановлені Актами про громадський порядок (Public Order Act) 1936, 1986 та 1994 років. Зокрема, відповідно до Акта 1994 року проведення мирного зібрання громадян повинно бути погоджено з господарем земельної ділянки, на території якого воно проводиться. Для проведення мирного зібрання на Трафальгарській площі або у Гайд-парку потрібно повідомити про це державного секретаря у справах охорони навколишнього середовища. Існує й низка обмежень проведення публічних мітингів, наприклад, вимога їх мирного характеру, а також недопустимість перешкоджання діяльності поліції та нормальному дорожньому руху [2, с. 19].

У США право проводити мирні зібрання гарантується Першою поправкою до Конституції США, відповідно до якої громадяни можуть проводити збори у будь-якій публічній формі: мітингів, демонстрацій, маніфестацій, походів тощо [3, с. 321]. Оскільки здійснення перелічених заходів збільшує ймовірність здійснення дій, що можуть порушити громадський спокій або громадський порядок, процедура реалізації свободи зібрань у США регламентується більш ґрунтовно, ніж свобода друку або петицій. Питома вага у регулюванні цього конституційного права належить рішенням вищих судових органів.

Так, Верховний суд США у рішенні у справі «Кокс проти Нью-Гемпшира» від 1941 року вказав, що з метою охорони громадського порядку

законодавець має право регламентувати час, місце, порядок проведення демонстрацій і мітингів у громадських місцях. Така регламентація здійснюється законодавством штатів. Головними умовами проведення названих публічних акцій є їх мирний характер, дозвіл власника землі, на території якої планується мітинг, походи або збори, а також повідомлення місцевої влади, які можуть обмежити свободу зібрань, змінивши місце, час проведення або взагалі скасувавши відповідний захід, щоб уникнути порушення нормального дорожнього руху, проведення в одному районі двох мітингів або маніфестацій одночасно, небезпеки блокування входу в будівлі і виходу з них. Закони багатьох штатів забороняють проводити названі заходи поблизу будівель судів, місць позбавлення волі та військових об'єктів з тим, щоб уникнути їх політизації [2, с. 48-49].

Право проводити мирні зібрання у континентальних європейських державах, особливо у Франції, доволі довгий час не мало спеціальної конституційно-правової регламентації. Лише закон 1881 року, який був проведений Гамбеттом, сприяв легітимації проведення мирних зібрань громадян. До цього часу у французькому законодавстві не було зазначено різниці між свободою асоціації та свободою зібрань громадян, що ставило реалізацію цього права у залежність від попереднього дозволу місцевої влади. Відповідно до закону 1881 року було скасовано необхідність отримання попередніх дозволів та визначено, що будь-якому зібранню громадян повинна передувати заявка як мінімум двох осіб, обидві з яких є повноправними громадянами, а мінімум одна – мешканцем цього міста. У заяві повинні бути вказані мета, час та місце зібрання. Заявка подається: у Парижі – префекту поліції, якому належить право дозволити проводити зібрання; у головних містах департаментів – місцевому префекту; в інших містах та громадах – меру. За дотримання цих умов зібрання громадян може бути проведене лише після закінчення 24 годин з моменту подання заявки [1, с. 54].

Особливістю легітимації права на проведення мирних зібрань громадян було чітке його розмежування на два види. Перший – зібрання, які проводяться у закритому приміщенні, другий – зібрання, які проводяться під відкритим небом. Головна відмінність між ними полягала у порядку проведення. Зібрання, які проводилися у закритому приміщенні, мали значно більшу свободу та не вимагали отримання попередніх дозволів на їх проведення. Щодо зібрань, які проводилися під відкритим небом, то вони мали більш детальне конституційно-правове регулювання, яке полягало у встановленні великої кількості обмежень та необхідності отримання попередніх дозволів на їх проведення [1, с. 54-55].

Наразі основним законодавчим актом Франції у сфері проведення мирних зібрань громадян з метою впливу на прийняття нормативно-правових актів є Декрет-Закон про звід правил, що стосуються посилення заходів забезпечення громадського порядку, від 23 жовтня 1935 р. (Décret-Loi 23-10-1935), який був переглянутий у 1960-х, 1990-х та 2000-х рр. У цьому законі визначається, що будь-які походи, дефіле, зібрання людей та загалом маніфестації

у громадських місцях підлягають виконанню відповідно до поданої заяви (стаття 1). Заява подається в мерію комуни або ж у мерії різних комун на території, де повинна пройти маніфестація, принаймні за 3 повних дні і не більше ніж за 15 днів до проведення маніфестації. У Парижі і для комун департаменту Сени заява подається до префектури поліції. У містах, де діє державна поліція, заява подається префекту або субпрефекту. Заява повинна містити у собі імена, прізвища та адреси проживання організаторів і бути підписаною трьома з них; у заяві вказується мета маніфестації, місце її проведення, дата і час зборів запрошених туди для участі груп та, за необхідності, передбачений маршрут. Відповідальна особа, яка отримує заяву, негайно видає про це розписку (стаття 2) [8].

Якщо обставини викликають побоювання серйозних заворушень для громадського спокою, то починаючи з дня подачі заяви про маніфестації у громадському місці або, якщо маніфестація була заявлена взагалі, як тільки про неї стає відомо, Державний представник у департаменті і префект поліції в Парижі можуть протягом 24 годин, які передують цьому зібранню, заборонити його аж до його розпуску. Географічний ареал, де застосовується ця заборона, обмежується місцем маніфестації, прилеглими до нього місцями і підступами, їх простором та має бути співрозмірним потребам, які виявляються за цих обставин (стаття 2-bis). Якщо влада вручає повноваження поліції, розцінюючи задуману маніфестацію як таку, що може порушити громадський порядок, її забороняють постановою органу виконавчої судової влади (адміністративні суди), про що негайно доводиться до відома осіб, які підписали заяву за вказаною адресою проживання. Протягом 24 годин мер передає заяву префекту. У відповідному випадку він докладає до неї копію своєї постанови про заборону (стаття 3) [8].

Конституційне закріплення права на мирні зібрання у Німеччині вперше було здійснено у другій половині XIX століття. Так, перший абзац статті 29 Конституції Пруссії від 31 січня 1850 року встановлював, що усі громадяни мають право без попереднього дозволу збиратися мирно та без зброї у закритому приміщенні. Під останнім розумілися кімната або зал у домі, який не є місцем проживання особи, яка влаштовує зібрання. За цього громадяни, які прийшли, повинні були розглядатися не як гості, а як особи, які прийшли на зібрання за власним бажанням та за попереднім запрошенням. Жодних обмежень щодо кількості громадян, які можуть взяти участь у зібранні, встановлено не було, однак кількість громадян, які зібралися, не могла бути надзвичайно великою у закритому приміщенні та, відповідно, не являла собою загрозу для громадського порядку [1, с. 55-56].

Зовсім по-іншому ставилося питання щодо проведення мирних зібрань громадян під відкритим небом. Проводити такого роду зібрання громадян, відповідно до статті 29 Конституції Пруссії від 31 січня 1850 року, дозволяється лише за умови отримання відповідного попереднього дозволу місцевої поліцейської влади, яке повинно бути подане не пізніше ніж за 48 годин до часу проведення зібрання. Підставою для відмовлення у його проведенні ви-

значалося наявність у місцевої поліцейської влади підозр, що проведення зібрань громадян може загрожувати громадському порядку. Заборонялося у Пруссії проводити мирні зібрання під відкритим небом ближче ніж за дві милі від резиденції короля або ландтагу, коли вони знаходяться на засіданні. Ця заборона, як і в Англії, також мала на меті попередження можливого тиску на вказані органи державної влади або їх осіб на випадок, якщо мирні зібрання громадян набудуть неконтрольованого характеру [1, с. 56].

На сьогодні право на мирні зібрання гарантується статтею 8 Основного Закону ФРН, згідно з якою усі німці мають право збиратися мирно і без зброї без повідомлення або дозволу. Для зборів під відкритим небом це право може бути обмежене законом або на основі закону [4, с. 28]. Трохи пізніше конституційне право на проведення мирних зібрань громадян було конкретизовано Законом «Про збори та походи» від 1953 року. Тут термін «мирні зібрання» вжито в точному значенні, а термін «походи» розуміється як «зібрання під відкритим небом». Цей Закон встановлює, що проводити мирні публічні збори і походи та брати в них участь має право кожен, за винятком осіб, позбавлених відповідного основного права, політичних партій, визнаних неконституційними, та об'єднань, заборонених Основним Законом.

Організатори зборів або походів зобов'язані вказувати у запрошеннях або закликах своє прізвище. Учасники мирних зборів та маніфестацій мають уникати дій, що перешкоджають впорядкованому проведенню цих заходів. Учасникам забороняється мати при собі або складувати поблизу і потім роздавати зброю чи інші предмети, придатні і призначені для нанесення каліцтв людям або псування речей. Забороняється публічно або на зборах носити уніформу, її частини або подібний їй одяг з метою висловлення певних політичних поглядів. Виняток може бути зроблено лише для молодіжних спілок, зайнятих переважно захистом інтересів молоді [2, с. 192-193].

Публічні збори в закритих приміщеннях можуть заборонятися лише в кожному окремому випадку і тільки якщо: а) організатор підпадає під викладені вище загальні заборони; б) організатор або керівник зборів дозволяє доступ на нього збройним учасникам; в) встановлено факти, що свідчать, що організатор або його прихильники мають намір у ході зборів вдатися до насильства або викликати хвилювання; г) встановлено факти, які свідчать, що організатор або його прихильники мають намір захищати особливі погляди на злочин чи правопорушення, переслідувані за ініціативою компетентних органів, або збираються про це висловлюватись. Можливо недопущення певних запрошених або їх груп до участі в зборах, проте це не поширюється на представників преси, які повинні пред'явити керівнику зборів свої редакційні посвідчення.

Німецьке федеральне законодавство встановлює, що керівником мирних зборів є його організатор – голова об'єднання, який скликав зібрання, утім, він може передати керівництво зборами іншій особі. Керівник відповідальний за порядок проведення зборів і може призначати на допомогу собі розпорядників, які повинні бути повнолітніми, беззбройними і можуть мати

білу нарукавну пов'язку з єдиним написом «Розпорядник». Поліція може обмежувати їх число реальними потребами. Особи, що грубо порушують порядок, можуть бути відсторонені керівником від участі у зборах і зобов'язані негайно його покинути. Закон визначає випадки, в яких поліція може припинити збори.

Про збори під відкритим небом або походи, згідно з законодавством ФРН, організатор їх проведення зобов'язаний не менш ніж за 48 годин до оголошення повідомити компетентний орган, який може заборонити їх проведення або визначити його умови, якщо є явні ознаки загрози громадській безпеці або встановленому порядку. Збори або походи можуть бути припинені компетентним органом, якщо відхиляються від відомостей, вказаних у повідомленні, або іншим чином порушують закон. Ці заходи не допускаються на встановлених федеральним законом або законом землі територіях, де має забезпечуватися спокій, оскільки там діють законодавчі органи федерації або земель, а також Федеральний конституційний суд. Зазначені обмеження не поширюються на богослужіння поза приміщеннями, церковні процесії, хресні ходи і паломництва, звичайні похоронні та весільні процесії і традиційні народні святкування. Забороняється учасникам мати при собі особисту зброю та предмети, які її замінюють, а також оформлення, покликане ускладнити встановлення цілей заходу [2, с. 193-194].

У цілому підстави для обмеження проведення мирних зібрань громадян залежно від національної правової традиції можуть бути більш або менш жорсткими. Наприклад, Конституцією Казахстану та Узбекистану передбачено, що їх обмеження можливе в інтересах державної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я, захисту прав та свобод інших осіб. У Туркменістані Конституція визначає лише одну підставу – обґрунтовані сумніви щодо безпеки заходу. У Білорусі права проводити зібрання позбавленні особи, що перебувають на військовій або поліцейській службі. Окрім цього, законом встановлено вимогу щодо попереднього повідомлення владних органів, якщо зібрання проводиться у місцях руху людей або транспорту. Влада може зупинити зібрання, лише якщо воно має протизаконний характер [5, с. 19].

Цікавий досвід має Російська Федерація, Конституція якої, проголошуючи у статті 31, що громадяни Російської Федерації мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги і демонстрації, походи і пікетування, жодним чином не вказує на регулятивні обмеження щодо реалізації цього конституційного права [9]. Такі обмеження визначені Федеральним законом «Про збори, мітинги, демонстрації, походи і пікетування» від 19 червня 2004 року № 54-ФЗ. Зокрема, згідно з частиною 2 статті 5 цього Закону не може бути організатором публічного заходу: 1) особа, визнана судом недієздатною або обмежено дієздатною, а також особа, що перебуває у місцях позбавлення волі за вироком суду; 2) особа, яка має не зняту або непогашену судимість за вчинення умисного злочину проти засад конституційного ладу і безпеки держави або злочини проти громадської безпеки та громадського порядку або два і більше рази притягувався до адміністративної відповідально-

сті за адміністративні правопорушення, передбачені статтями 5.38, 19.3, 20.1-20.3, 20.18, 20.29 Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення, протягом терміну, коли особа вважається підданою адміністративному покаранню; 3) політична партія, інше громадське та релігійне об'єднання, їх регіональні відділення та інші структурні підрозділи, діяльність яких припинена або заборонена або які ліквідовані у встановленому законом порядку [10].

Окрім цього, вказаний Федеральний закон у частині 4 статті 6 чітко визначає, що учасники публічних заходів не мають права: 1) приховувати свої обличчя, у тому числі використовувати маски, засоби маскування, інші предмети, спеціально призначені для ускладнення встановлення особи; 2) мати при собі зброю, боєприпаси, колючі або ріжучі предмети, інші предмети, які можуть бути використані в якості зброї, вибухові пристрої, вибухові, отруйні та легкозаймисті речовини, вогненебезпечні та піротехнічні речовини або виробни (за винятком сірників і кишенькових запальничок), предмети (хімічні матеріали), які можуть бути використані для виготовлення піротехнічних виробів або димів, горючі матеріали і речовини, інші речовини, предмети, виробни, у тому числі саморобного виготовлення, використання яких може призвести до задимлення, запалення, мати при собі і (або) розпивати алкогольну та спиртвмісну продукцію, пиво і напої, що виготовляються на його основі; 3) перебувати в місці проведення публічного заходу у стані сп'яніння [10].

Отже, конституювання інституту мирних зібрань у різних країнах засвідчило, що такий крок з боку органів публічної влади передусім був спрямований на упорядкування порядку проведення різного роду мирних зібрань громадян, які отримували все більшого поширення як форма впливу чи навіть тиску на владу під час прийняття нормативно-правових актів. Повідомний характер був запроваджений з метою упередження будь-якої протиправної поведінки, насамперед порушення громадського порядку, яка могла виникнути як спонтанна реакція на ті чи інші дії під час проведення мирних зібрань громадян. Повідомний характер проведення мирних зібрань є найбільш передовим із усіх підходів до регулювання цієї форми впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів, оскільки він мінімізує ймовірність застосування непотрібних регуляторних обтяжень та владної цензури, водночас дозволяючи відповідні регулятивні дії.

Законодавчі положення щодо завчасного повідомлення, вказується у Рішенні Європейського суду з прав людини від 11 квітня 2013 року у справі «Веренцов проти України», мають передбачати лише вимогу подання повідомлення про наміри провести зібрання, а не заяви про надання дозволу на його проведення. Хоча в деяких правових системах це передбачено законом. Водночас законодавчі положення, що передбачають отримання дозволу, недостатньою мірою враховують важливість як основоположного права на свободу зібрання, так і відповідного принципу, що будь-які дії, які не є предметом законодавчого регулювання, слід вважати законними. Тим країнам, в яких для проведення зібрання потрібно отримати дозвіл, рекомендується змі-

нити національне законодавство таким чином, щоб воно передбачало лише надання завчасного повідомлення. Показово, що у низці країн дозвільний порядок було визнано неконституційним. Будь-яка процедура отримання дозволу повинна містити чітко передбачені законом критерії надання дозволу. Крім того, ці критерії слід обмежити лише такими вимогами, як час, місце та порядок проведення зібрання; у них не слід передбачати можливість регулювання ідейного змісту зібрання [6].

Загалом дозвільний порядок проведення мирних зібрань громадян є характерним для авторитарних держав. За цього органи публічної влади мають широке поле для розсуду при наданні згоди на проведення мирного зібрання громадян. А у країнах з тоталітарними режимами взагалі, як правило, не допускаються не організовані владою мирні зібрання громадян і доволі часто відсутні будь-які закони, що регулюють порядок їх проведення. Закріплення права на мирні зібрання у конституціях таких країн має формально-декларативний характер, не містить під собою дієвого механізму реалізації цього конституційного права як форми впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Закони здебільшого замінюють підзаконні нормативно-правові акти, неопубліковані інструкції служб державної безпеки, органів внутрішніх справ, які зорієнтовані на придушення несанкціонованих владою мирних зібрань, а не визначення конституційно-процесуальних засад їх проведення.

Так, якщо звернутися до радянських часів, то, незважаючи на те, що усі Конституції радянських республік гарантували право на мирні зібрання, ця гарантія була фіктивною щодо механізму впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Радянська влада з перших днів свого становлення намагалася повністю контролювати будь-які зібрання громадян та запобігати небажаним акціям шляхом вжиття адміністративних, кримінальних та суто репресивних заходів. Нормативно-правові акти, які регулювали порядок організації й проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій у СРСР, не відповідали демократичним стандартам; водночас, звертає увагу український вчений М. Денисова, вплив правової доктрини, культури та політики радянського періоду щодо мирних зібрань простежується у вітчизняному праві й досі [7, с. 6].

Висновки. Таким чином, свідоме обмеження права на проведення мирних зібрань в авторитарних та тоталітарних державах говорить про розуміння ними великого потенціалу у використанні цього конституційного права як форми впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Заборонний, обмежувальний, а інколи й репресивний характер порядку проведення мирних зібрань мав на меті передусім придушення громадської ініціативи щодо прийняття чи неприйняття того чи іншого нормативно-правового акта та недопущення посилення її масової підтримки серед громадян через проведення ними різного роду мирних зібрань. Послаблення ж в авторитарних та тоталітарних державах контролю за реалізацією цього конституційного права з боку органів публічної влади цілком ймовірно могло призвести до перерос-

тання мирного зібрання на користь прийняття чи неприйняття того чи іншого нормативно-правового акта в масові виступи проти існуючого режиму, чим взагалі створити загрозу подальшого його існування.

Бібліографічні посилання

1. Градовский А.Д. Собрание сочинений / А.Д. Градовский. – Т. 5. – СПб., 1902.
2. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Особенная часть : учебник / под ред. Б.А. Страшуна. – 3-е изд. – М., 2008.
3. The Constitution of the United States of America. Analysis and interpretation / Co-Editors Johnny H. Killian, George A. Costello. – Washington: U.S. Government printing office, 1996. – 2444 p.
4. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Textausgabe mit ausführlichen Verweisungen und einem Sachverzeichnis. – München, 1999.
5. Законотворчість: участь громадськості у законодавчому процесі : інформаційно-аналітичне дослідження / Євгенєва А.М., Шкарлат Ю.Г. – К., 2008.
6. Рішення Європейського суду з прав людини від 11 квітня 2013 року у справі «Веренцов проти України» (Vyarentsov v. Ukraine) // Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minjust.gov.ua/file/27248.
7. Денісова М.М. Правове забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / М.М. Денісова. – Х., 2010.
8. Декрет-Закон [Франції] о своде правил, относящихся к усилению мер обеспечения общественного порядка от 23 октября 1935 года // § Legislationline. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/porup/id/14336>.
9. Конституция Российской Федерации: принята на всенародном голосовании 12 декабря 1993 года // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2009. – № 4. – Ст. 445.
10. О собраниях, митингах, демонстрациях, шествиях и пикетированиях : Федеральный закон Российской Федерации от 19 июня 2004 года № 54-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2004. – № 25. – Ст. 2485.

Нестерович В. Ф. Зарубежный опыт конституционно-правового регулирования проведения мирных собраний граждан. В статье анализируется конституционно-правовое регулирование мирных собраний граждан в Украине в контексте опыта Великобритании, США, Франции, Германии и некоторых постсоветских стран.

Ключевые слова: конституционно-правовое регулирование, мирные собрания, граждане, свобода, зарубежный опыт.

Nesterovytch V. Foreign experience of constitutional-legal regulation of peaceful assemblies of citizens. The article analyzes the constitutional and legal regulation of peaceful gatherings in Ukraine in the context of the experience of the UK, USA, France, Germany and several former Soviet countries. It is claimed that peaceful gatherings of citizens are recognized international standards of human rights. Specifies that in the basis of the constitutional and legal regulation of peaceful assembly is notification nature of their conduct. This approach was introduced in order to prevent public disorder and any other illegal behavior that could occur as a spontaneous response to certain actions during peaceful gatherings of citizens.

Keywords: constitutional and legal regulations, peaceful gatherings, the citizens, freedom, foreign experience.

Надійшла до редакції 20.10.2015